

Rohkeiden naisten protesti

Masha Gessen: *Words Will Break Cement. The Passion of Pussy Riot*. London: Granta, 2014.

Helmikuussa 2012 Moskovan keskustassa Kristus Vapahtajan katedraalissa räväkän esiintymisen järjestänyt feministinen punk-ryhmä Pussy Riot sai haluamansa: julkisuutta niin maan sisällä kuin maailmalla, huomion kiinnittymistä sen vakavasti ajamiin asioihin. Onkin jo heti alkuun todettava tämä vakavuus ja päämäärätietoisuus ryhmän toiminnassa. Vaikka ryhmän esiintymisten ulkoiset muodot saattavat koetella hyvän maun rajoja, on niissä sanoma aina keskeinen.

Hyvän opastuksen ryhmän syntyyn ja vaiheisiin ennen ja jälkeen tuon muistettavan esiintymisen antaa tunnettu nyky-Venäjältä paljon kirjoittanut kirjailija ja lehtinainen Masha Gessen. Myötäelävässä kirjassaan Gessen porautuu teemaansa syvällisesti. Hän on haastatellut ryhmän jäseniä, heidän perheenjäseniä, tuomareita sekä asianajajia niin Moskovassa, piilopaikoissa sen lähistöllä kuin työleireillä Mordvassa ja muualla.

Gessen aloittaa kuvauksensa - milloin reaaliajassa tapahtuvan, milloin retrospektiivisen - tapaamisestaan Nadežda Tolokonnikovan eli Nadjan, tämän miehen Petjan, tyttären Geran ja isän Petjan kanssa Partsan työleirillä Mordvassa. Huomiot leiristä tuovat mieleen neuvostoaikojen leirit, niiden usein ristiriitaiset, omituiset kiellot ja määräykset sekä sensuurin – Tolokonnikovan toivomasta kymmenestä kirjasta vain yksi, slovenialaisen filosofin ja kulttuurikriitikon Slavoj Žižekin kirja, läpäisi tarkastuk-

sen. Tolokonnikova pyrki tiedostamaan asiansa ja perustelemaan sitä viittauksin eri filosofeihin, Raamattuun sekä neuvostoajan toisinajattelijoihin.

Ratkaiseva vaikutus Tolokonnikovan kehityksessä punk-taiteilijaksi oli ollut hänen isällään, joka oli kasvattanut hänet ”Rahmaninovin ja punk-musiikin” keskellä. Venedikt Jerofejevin ja Sergei Limonovin kirjat olivat kouluttaneet hänet kapinahenkiseksi. Gessen haastattelee Nadjan isää Andreita tämän maaseutu-piilopaikassa ”sivistyksen rapautuvilla reunuksilla” Moskovan ulkopuolella. Myös isä näyttää olleen eräänlainen ”aikuinen punkkari”. Nadjasta tulikin kapinallinen jo lapsena. Berdjajev, Sartre, Kierkegaard, Schopenhauer tulivat tutuiksi jo nuorena. Suuri vaikutus nuoreen kapitaliseen oli moskvalaisella Dmitri Prigovilla ja hänen konseptuaalisella koulullaan. Filosofian opinnot Moskovan yliopistossa oli pettymys, jossa kaikki oli keskinkertaista, vanhaan tarrautuva. Tulevan miehensä Petjan kanssa Nadja teki johtopäätöksensä. Koska Andy Warhol jo oli tunnettu, Moskovan konseptualistit oli jo vanhentunut suuntaus, heidän oli nyt muodostettava ”se uusi”. Nadja kertoo saaneensa ”väristyksiä” Jeffrey Eugenidesin *Marriage Plot* –teoksesta, nykyinen yhteiskunta oli keinotekoinen ja sitä voitiin muuttaa. Millä tavalla? Oli asetettava valheiden kieltä vastaan. Näin muodostettiin *Vojna*—ryhmä (suom. sota), joka järjesti installaatioita, *happeningejä*, esimerkiksi kuvitellun laser-hyökkäyksen Valkoista taloa vastaan. Tämä ei kuitenkaan näyttänyt riittävän; talouslama iski ja mielenosoitusaallot vaikenivat. Oli keksittävä jotain uutta.

Jekaterina Samutsevitšin eli Katjan kehitys ryhmän jäseneksi oli toisenlainen – hän oli ”yksinäisten ihmisten yksinäisen perheen yksinäinen lapsi”. Hän kouluttautui tutkijaksi teknisissä aineissa ja toimikin lyhyen aikaa sukellusveneasiantuntijana sotilaallisessa instituutissa pettyäkseen pian sen ”tyhjään” toimintaan. Liittyttyään *Vojna*-ryhmään Katja esitti sen kanssa performansseja ja kietoutui yhteiskunnalliseen toimintaan. Esimerkiksi vuoden 2008 presidentinvaaleihin liittyen hän paljasti ystävänsä kanssa, että erään psykiatrisen sairaalan potilaat olivat, ilmeisen yksimielisesti, äänestäneet Medvedeviä presidentiksi.

Maria Aljohina oli yksinhuoltajaäidin tytär, joka eli äitinsä ja isoäitinsä luona viettäen ”marginaalista” elämää Arbatin varjo maailmassa, aluksi juopotellen, sitten vaihtuvissa töissä. Olennaista oli kuitenkin, kuten Gessen korostaa, että näinä vaellusvuosinaan hän kantoi repussaan Immanuel Kantin kirjoja. Punkkariksi hän tuli luonnonsuojelun kautta. Puolustaessaan etelävenäläisen Utrišin kansallispuiston säilyttämistä hän ryhtyi johtamaan ruohonjuuritason ekologista ryhmää ko. seudulla.

Maria kävi lehdistö- ja kirjallisuusinstituuttia. Toisin kuin Nadja, hän ei ollut ”tieteellisesti” suuntautunut ja tottui lukemaan vasta vankilassa – Heideggeria ja muita. Hän siteerasi oikeudenkäynneissä ranskalaisia yliopistoaktivisteja tuomareilleen.

Pussy Riot alkoi muodostua näistä kolmesta ja muista nuorista tyytymättömistä. Vauhtia antoivat syksyn ja alkutalven 2011 mielenosoitukset. Ryhmää laajennettiin, esiinnyttiin metroasemilla, puukeuduttiin kaapuihin ja monivärisiin sukkiin. Tyyny vatsan päällä kuvasi raskautta – olihan Putin

kehottanut lisäämään väestöä. Ensimmäinen videoleike piti sisällään jo enemmän selkokieltä:

Egyptin ilma on hyvää keuhkoille,
Muuttakaa Punainen tori Tahrir-aukioksi.

Uusi video *Kropotkin Vodka* vei ryhmän tekemisiin poliisin kanssa. Ryhmä kietoutui yhä voimakkaammin alkaneeseen mielenosoitusliikkeeseen - *Pussy Riot* oli syntynyt.

Yhdessä vietettiin jo yö poliisiasemalla ryhmän muiden jäsenten laulaessa viereisen autotallin katolta terveisensä poliiseille:

On paljon tehtävää Venäjällä, unohtakaa ostereiden syöti.
Avatkaa ovet, repikää pois olkalappunne,
Tulkaa ja maistakaa vapautta meidän kanssamme.

Kirjoittaja Masha Gessen oli mukana perustamassa *Protest Workshop* -ryhmää, jossa ideoitiin ryhmän tulevaa toimintaa. Kuinka päästäisiin muutokseen, kuinka prosessi oli aloitettava?

Punaisella torilla, historiallisella mestauspaikalla, oli jo esiinnytty. Kun ortodoksinen kirkko oli valjastettu Putinin vallan tueksi, oli uuden esiintymispaikan valinta sinänsä looginen. Ryhmän tuli esiintyä Kristus Vapahtajan katedraalissa Moskovon keskustassa, sillä olihan katedraali patriarkka Kirillille samaa kuin Kreml Putinille. Alusta saakka lähdettiin siitä, että uskovaisten tunteita ei saanut loukata eikä performanssia järjestettäisi jumalanpalveluksen aikana. Aktio saatiin vietyä läpi erään avustajan salakuljetettua kitaran kirkkoon. Tapatumasta oli saatu vihiä etukäteen ja se epäonnistui osittain. Julkisuutta saatiin kuitenkin runsain mitoin. Haastatteluisissa ja videoleikkeissä näin naiset esittivät ohjelmansa: poliittiset vangit oli vapautetta-

va, kirkon ja valtion ”liiallinen” yhteydenpito oli tuomittava, maan opetuslaitos, kulttuuri oli uudistettava, oikeuslaitos tehtävä puolueettomaksi. Ryhmä kiinnitti huomion mm. patriarkan 40 000 dollarin arvoiseen kelloon samaan aikaan kun maassa oli valtavasti köyhyyttä.

Ryhmän jäsenet pyrkivät piiloutumaan, mutta heidät paljastettiin. Seurasi pidätyksiä, alustavia kuulusteluja ja istumista pidätysvankeudessa. Maria muisteli vankilassa istuessaan Vilnan KGB-museona toimivaa poliittisten vankien pidätyskeskusta. Paikka oli vieläkin pelottavampi kuin Vilnan museo, mutta toisaalta tuo pelko sekoittui uskomattomaan voimaan: ”Tunnet voiman, joka kykenee rikkomaan lasi-ikkunat ja kääntämään ruostuneet ristikot”. Vankilan rutiineja kuvataan yksityiskohtaisesti provokaattoreineen ja ilmiantajineen. Maria meni nälkälakkoon viideksi päiväksi, ”fyysinen heikkous synnyttää uudenlaista, kevyttä energiaa”.

Itse oikeudenkäynnin kuvaus on kafkamainen – syytetyt istuivat pleksilasista tehdyssä kopissa. Yhdeksän ihmistä oli saatu todistajiksi: turvamiehiä ja kynttilöitä kirkossa kantanut nainen. Eräs todistaja sekoitti sanat ”ekonomitšeski” ja ”ekumenitšeski” (*taloudellinen* ja *ekumeeninen*), mikä sai puolustusasianajajan vaatimaan itse patriarkkaa saapumaan todistajaksi selvittämään kirkon taloustilannetta.

Miksi katedraalissa? Marian mukaan ”taide on tuotava lähelle kansaa ja tästä syystä me esiinnyimme erilaisilla foorumeilla”. Vetoamus jumaläidille oli vastaus patriarkan kehoitukseen äänestää Putinia 4.3.2012 vaaleissa. Ryhmällä ei ole vihaa ortodoksista kirkkoa kohtaan – jakaahan sen kanssa kristilliset arvot, laupeuden, anteeksiannon, armon. Se pyytää anteeksi, jos se on lou-

kannut esiintymisellään jotakuta. Ryhmän mukaan on pidettävä erillään eettiset ja legaaliset aspektit. Ryhmä on tehnyt eettisen virheen. Marian mukaan ”kirkko rakastaa lapsiaan, mutta se näyttää rakastavan vain niitä lapsia, jotka uskovat Putiniin”.

Tuomarin julistettua syytöksen salaliitosta, huliganismista, uskonnollisesta vihasta, pahan- tahtoisesta toiminnasta, jonka tarkoituksena oli loukata ortodoksien tunteita ja horjuttaa valtion henkistä perustaa, naiset puolustautuivat. Esimerkiksi Nadjan mukaan aktio ei ilmentänyt vihaa ketään kohtaan. Maria korosti uudemman kerran ideologisten aspektien merkitystä, jotka olivat yhtä tärkeitä kuin legaaliset.

Gessen vertaa oikeudenkäyntiä neuvostoliittolaisiin oikeudenkäynteihin. Syyttäjän tehtävänä on luoda laillinen perustelu syytöksille teoista, jotka perustuslaki sallii. Tuomarin tehtävänä on nopeuttaa oikeuskäsittelyä, kieltää suurin osa puolustuksen argumenteista ja antaa ennakolta määrätty tuomio. Menetelmänä oli huomion kiinnittäminen ryhmän suhtautumiseen uskontoon, minkä vuoksi todistajiksi oli kutsuttu kirkossa tuolla hetkellä olleita naisia. Eräs heistä kertoi, että yhdellä yhtyeen jäsenellä oli ollut olkapää paljaana, naisten tanssiliikkeet olivat ”saatanallista hypähtelyä” ja aiheuttivat ”suunnatonta moraalista vahinkoa” hänelle. Ja sitten eksistentiaalisiin mittoihin kohoava yksityiskohta – tytöt olivat hänen mukaansa nostaneet jalkansa niin ylös, että kaikki näkyi!

Keskustelu oli todellakin kafkamaista. Kuinka määritellään ”saatanalliset hypähtelyt”, kieltävätkö säännöt käyttämästä naamioita, kuka määrittää kirkossa sallittujen pukujen värit ja hameen pituuden?

Olennaista oikeudenkäynnissä oli kuitenkin se, että syyttäjät pyrkivät ohjaamaan käsittelyn uskontoon,

kirkkoon ja sen johtajaan, patriarkkaan, kun taas Putiniin liittyvät vaatimukset esitettiin vain sivulauseessa. Myös todistuksena käytetystä laulusta oli poistettu Putinia koskevat sanat.

Todistajana esiintynyt turviamies kertoi olleensa tyttöjen tempauksesta niin kauhistunut ja traumatisoitu, ettei voinut nukkua kahteen kuukauteen. Oikeudenkäynnin kuuden päivänä keskityttiin siihen, mikä on paljas olkapää. Kun eräs syytetyistä lupasi demonstroida tätä tuomarille, tämä kieltäytyi.

Syyttäjän yhteenvedossa ryhmän todettiin syyllistyneen nimenomaan uskovaisten tunteiden loukkaamiseen, ei poliittiseen toimintaan. Puolustusasianajaja myönsi ryhmän olleen väärässä paikassa, rukoilleen väärällä tavalla ja kääntäneen takamuksensa kirkon pyhintä osaa kohti. Venäjän perustuslaki sallii kuitenkin eri ideologiat ja kieltää yhden valtiollisen ideologian. Nadežda Tolokonnikova sanoi loppupuheenvuorossaan oikeudenkäynnin olevan tuomio Venäjän valtiolliselle järjestelmälle: se alkaa muistuttaa Stalinin ajan troikkaa – tutkija, tuomari ja syyttäjä muodostavat oikeuslaitoksen ja kaiken yläpuolella on poliittinen vaatimus rankaisemisesta. Tolokonnikova jatkaa:

Olette iskeneet käärmeen pesään, joka nyt on tullut takaisin ja hyökkää kimppuunne. Ei ole yhtenäistä uskovaisten ryhmää, monet ortodoksit rukoilevat meidän puolestamme. Olemme puhuneet Putinia ja järjestelmää vastaan, mutta meidän tuomarimme eivät voi sanoa sitä: heidän suunsa on ommeltu kiinni, he ovat vain sätkynukkeja. ... Kuten Solženitsyn sanoi, sanat rikkovat sementin. Dissidentit suljettiin psykiatriisiin laitoksiin ja vankiloihin, mutta nimenomaan he määrittivät järjestelmän kohtalon. Repäiskää pois olkalapunnne ja maistelkaa vapauden tuoksua meidän kans-

samme..

Maria Aljohina totesi loppupuheenvuorossaan oikeudenkäynnin olevan ”laittomuuden ydintä”. Ryhmän tarkoituksena on ollut saada aikaan toimintaa Putinin luomaa valtaverтикаalia vastaan. Koululaitos ei ota yksilöä huomioon, vapaa ajattelu torjutaan nuoresta saakka, yhteiskunta on alistunut ja kristillinen nöyryys muutettu orjuuttamisen välikappaleeksi. Kirkkoa on alettu käyttää politiikan instrumenttina. Ryhmä halusi yhdistää ortodoksisen kulttuurin visuaaliset muodot protestikulttuurin muotoihin, kirkko voi siirtyä protestikulttuurin puolelle. Jos meidät tuomitaan, me olemme voittaneet.

Ei ole syytä toistaa Nadeždan ja muiden kokemuksia työleireillä, sillä ne toistavat pitkälti Marian kokemuksia. Nadežda ei halunnut allekirjoittaa vetoamuksia. Hän näki valtiovallan ja oikeuslaitoksen staattisena rakenteena, jota ei voinut muuttaa. Myös nyky-Venäjän taide on jähmettyneenä, staattista. Kun Tolstoi aikanaan alkoi jakaa uudenlaista tietoutta kansalle, kirkko alkoi kiinnostua tästä – nyt historia toistaa itseään.

Ryhmä tuli kuuluisaksi ja oli huomion keskipisteessä maassa ja sen ulkopuolella kuukausien ajan. Se on vannonut jatkavansa toimintaansa. Keskeisinä vaikuttamisen kohteina ovat edelleenkin väestön passiivisuus, nykyisen

valtaregiimin dominantti asema suhteessa lainsäädäntöön ja oikeuslaitokseen sekä julkisen mielipiteen manipulointi. Ryhmän anoessa ennen aikaista vapauttamista, sen jäsenet tekivät yhä yhteenvetoa filosofiastaan. Joseph Brodskya lainaten he totesivat, että mitä sisältörikkaampi on yksilön esteettinen kokemus, sitä terävämpi on hänen moraalinen tuntonsa ja sitä vapaampi hän on, vaikkei välttämättä onnellisempi.

Näin ryhmän jäsenet jatkavat Brodskyn, Solženitsynin, Martšenkon julistuksia neuvostoajan oikeudenkäynneissä samassa väkevässä hengessä. He ovat tunnustaneet ja pyytäneet anteeksi toimintansa ylilyöntejä ja mahdollisia virheitä, mutta niiden puolusteluksi esitetyt argumentit ovat heidän kannaltaan ymmärrettäviä. Sanat voivat murtaa sementin, mutta ennen sitä ne on saatava kuulumaan, korkealta ja lujaa, myös epätavallisilla keinoin. Välinpitämättömyyttä, tavanomaisuutta, staattisuutta vastaan tarvitaan järeitä aseita ja siinä missä Aleksei Navalny herättelee ihmisiä ”terävällä kepillä”, on Pussy Riotin keinona muutokseen pyrkimiseksi pitkälle viety räväkkyys, epätavallisuus ja poikkeavuus – sanomahan on kaikilla neuvostoajan dissidenteistä alkaen ollut sama.

Taisto Tolvanen

Rakkaudesta, kärsimyksestä ja runoudesta

Riikka Pelo: *Jokapäiväinen elämämme*. Helsinki: Teos, 2013. 525 s. ISBN: 978-951-851-389-9 (sid.)

Finlandia-palkitussa romaanissaan *Jokapäiväinen elämämme* Riikka Pelo kertoo Marina Tsvetajevan ja tämän tyttären Aljan (Ariadna Efron) traagiset

elämäntarinat. Huomion kiinnittäminen lapseen tuo 1920- ja 1930-luvuilla tapahtuvan teoksen temaattisesti nykyaikaan, jolloin menneisyyden tapahtumia on alettu tarkastella uudelleen lasten kokemusten kautta.

Äidin ja tyttären suhde – tai äidin suhde tyttäreeseen – muodostaa teoksen jätteen. Tsvetajevan